

"אל תקרי הליכות אלא הלכות"

הלכות שבת יום טוב, פרקים ה-ו

תוכן ומבנה

ה	הוצאה ועירוב תחומין	כמעשה חול (א-ח), עירובי תחומין (ט-טז), שותפות וברירה (כ-כא).
ו	עירובי תבשילין, כיבוד עונג ושמחה	עירובי תבשילין (א-ז), שני ימים טובים (יא-יד), כיבוד עונג ושמחה (טו-כ), חול המועד (כא-כג).

פרק ה

הוצאה ועירוב תחומין

הקדמה: פרק זה עוסק ברשות הרבים. פתח רבנו פרק זה "אע"פ שהותרה הוצאה ביו"ט" וסיים בקניין תחומין. לפיכך נראה¹ שכל הדינים האמורים בפרק זה אינם לדעת רבנו אלא ברשות הרבים. שאע"פ שאין דין עירוב ואין איסור הוצאה ביום טוב ומותר להוציא לרה"ר אף דברים שאינם לצורך אכילה, אעפ"כ חשו חכמים שלא יראה כיום חול גמור. לפיכך אסרו כל מה שנאמר בפרק זה².

❖ כמעשה חול (א-ח)

א אף על פי שהותרה הוצאה ביום טוב, אפילו שלא לצורך אכילה, ראה טעם הדבר א,ז. לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה בחול – שאלו דברים שמרגילים (המביאים לידו) למלאכה ושמה יבוא לידי מלאכה האסורה². **אלא צריך לשנות; ואם אי אפשר לשנות, מותר** - במה דברים אמורים, במשאות גדולות שטורחן רב שאם יעשה כדרך חול יש חשש שיבוא לעשות מלאכות אחרות, אבל דברים קטנים לא הצריכו נשיאה בשינוי³. **קופה** - סל גדול. **יפשיל** – יתלה. **את הקופה לאחוריו** - על גבו.

ב יפרוס עליהן בגד – ויישא את הבגד כשבתוכו המשא. **אבל על גבי בהמה--לא יביא כלל** - לא מדין מחמר, שאין איסור מחמר אלא בשבת²: "אסור להוציא משא על הבהמה בשבת, שנאמר "למען ינוח, שורך וחמורך" – אחד שור ואחד חמור, ואחד כל בהמה וחיה ועוף. ואם הוציא על הבהמה--אף על פי שהוא מצווה על שביתה--אינו לוקה, לפי שאיסורו בא מכלל עשה, כאשר לא עשה שום מלאכה עם הבהמה, לא חרש בה, לא קרא לה שתעשה מלאכה וכדומה, אלא רק הניח עליה משא והוציאו ממקום למקום אז עבר רק על מצוות עשה, ואינו לוקה³; לפיכך המחמר אחר בהמתו בשבת, והיה עליה משאוי [כגון מערב שבת והוא לא שם כלום, ובא זה וחימר והלכה מחמתו] - פטור [אבל אסור מדברי סופרים] (שבת כ"א). **וביום טוב טעמו: שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול** – אבל לעניין רכיבה, בשבת כמו ביום טוב, אסורה מטעם שבות: "אין רוכבין על גבי בהמה בשבת--גזירה, שמא יחתוך זמורה להנהיגה" (שבת כ"א, ט).

ג אין מנהיגין את הבהמה במקל - ברשות הרבים, ומשום שנראה כהולך בדרך רחוקה (ר"ח). וברשות היחיד מותר בין בשבת בין ביום טוב (ר"ש"ז מ). **ואין הסוקא יוצא במקלו** – ברשות הרבים², ולא הרועה בתורמלו -

א. אף על פי שהותרה הוצאה ביום טוב אפילו שלא לצורך, לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה בחול, אלא צריך לשנות. ואם אי אפשר לשנות מותר. כיצד, המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה, אבל מביא הוא על כתפו או לפניו. המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו, אבל מוליכה בידו.

ב. וכן משאות שדרכן לישא אותן במוט ישא אותן על גבו מאחוריו, ושדרכן לישא אותן מאחוריו ישא אותן על כתפו, ושדרכן להנשא על הכתף ישא אותן בידיו לפניו, או יפרוש עליהן בגד, וכן כל כיוצא בזה משנוי המשא. ואם אי אפשר לשנות נושא ומביא כדרכו. במה דברים אמורים בנושא על האדם. אבל על גבי בהמה לא יביא כלל, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול.

ג. אין מנהיגין את הבהמה במקל. ואין הסוקא יוצא במקלו ולא הרועה בתורמלו. ואין יוצאין בכסא אחר האיש ואחר האשה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ואיש שהיו רבים צריכין לו יוצאין בכסא אחוריו, ומוציאין אותו על הכתף אפילו באפריון.

ד. אין מוליכין את הסולם של שובך משובך לשובך ברשות הרבים שמא יאמרו לתקן גגו הוא מוליכו, אבל ברשות היחיד מוליכו.

ילקוט³. **ואין יוצאין** – אין מוציאין כסא אחר האדם כדי שישב עליו לכשיגיע למקומו. **בכיסא** - מושב מהודר לנשיאת אדם חשוב על כתפיים, או כסא על גלגלים לכבוד⁵. **אפריון** - מושב מהודר ומאוהל⁴ המיועד לנשיאת אנשים חשובים.

ד הסולם של שובך - שבעזרתו מגיע ליונים. **אף על פי שכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפילו בחדרי חדרים אסור** - ראה דוגמאות בתליית כביסה בשבת (שבת כב, ב), בכלאים במיני משי (כלאים י, א) בנטיעה ערב שביעית (שמיטה ג, ט ויא) ועוד. **כאן התירו, מפני שמחת יום טוב** – השווה בשבת: "סולם של עלייה--אסור לטלטלו, שאין עליו תורת כלי. ושל שובך, מותר להטותו; אבל לא יוליכו משובך לשובך--שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, ויבוא לצוד" (שבת כ, ב). וצריך לאדם להזהר בסולמו משובך שכנו: "מרחיקין את הסולם מן השובך ארבע אמות, כדי שלא תקפוץ הנמייה בעת שמניח הסולם, ותעלה לשובך ותאכל הגוללות" (שכנים ט, ז).

ה ואפילו בגנין השווין – אע"פ שאין כאן הרמה. **משילן** - מורידן. **אפילו דרך ארובה** – שהוא קשה יותר משלא דרך ארובה. **לא יביאנה לעיר במוט או במטה** – שלא יעשה כדרך שעושה בחול.

ו כל שניאותין –נהנים, משתמשים. **כגון תפילין** - "...וכן שבתות וימים טובים, אינן זמן תפילין, שנאמר "זהו לך לאות" (ראה שמות יג, ט), ושבתות וימים טובים הן עצמן אות" (תפילין ד, ט). **מותר לשלחו לחברו ביום טוב** – ותפילין אינם מוקצה ביום טוב ובשבת. ומותר ליתן ביו"ט, ובשבת מתנה שמותר לטלטלה, שאין זה דומה כלל למכירה והלוואה שהללו לזמן ארוך וגזרה שמא יכתוב. אבל מתנה לא גזרו חכמים.

ז ואסור לטחון ביום טוב - ראה א, ח-ט.

ח כל דבר שמותר לשלחו ביום טוב--כשישלחנו לחברו תשורה – מתנה. **לא ישלחנו בשורה; ואין שורה, פחותה משלושה בני אדם** – השווה במי שמבקש לפייס חברו: "לא רצה חברו למחול לו--מביא לו שורה של שלושה בני אדם מריעין, ופוגעין בו ומבקשין ממנו..." (תשובה ב, ג). ובאבל: "כיצד מנחמין את האבילים: אחר שקוברין את המת, מתקבצין האבילים ועומדין בצד בית הקברות; וכל המלווין את המת עומדין סביב להם, שורה לפני שורה, ואין שורה פחותה מעשרה" (אבל י, א). **שילח שלושה מינין ביד שלושה בני אדם כאחד, הרי זה מותר** – שאינם נראים כשיירה.

❖ **עירובי תחומין (ט-יט).**

הקדמה: אסור לאדם לצאת ביום טוב – כמו בשבת – חוץ אלפיים אמה מתחום העיר או ממקום שקנה שבתתו. ואם אדם מבקש ללכת לכוון מסוים יותר מאלפיים אמה, הריהו יכול לקנות שבתתו במקום מסוים בתוך אלפיים אמה, כך שיותר לו ללכת לאותו מקום בשבת ומאותו מקום לכל כיוון, באופן הבא: "מי

אף על פי שכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור, כאן התירו מפני שמחת יום טוב.

ה. מי שהיו לו פירות על גגו וצריך לפנותם למקום אחר, לא יושיטם מגג לגג ואפילו בגנין השווין, ולא ישלשלם בחבל מן החלונות, ולא יורידם בסולמות, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. אבל משילן אפילו דרך ארובה ממקום למקום באותו הגג. שחט בהמה בשדה לא יביאנה לעיר במוט או במטה, אבל מביאה אברים אברים.

ו. כל שנאותין בו אפילו בחול אף על פי שאין נאותין בו ביום טוב כגון תפילין, מותר לשלחן לחברו ביום טוב. ואין צריך לומר דבר שנאותין בו ביום טוב כגון יינות שמנים וסלתות שמותר לשלחן לחברו ביום טוב. וכל דבר שאין נאותין בו בחול עד שיעשה בו מעשה שאסור לעשותו ביום טוב, אין משלחין אותו ביום טוב.

ז. כיצד, אין משלחין ביום טוב תבואה לפי שאין נאותין בה בחול אלא אם כן טחון ואסור לטחון ביום טוב. אבל משלחין קטניות מפני שמבשלן ביום טוב או קולה אותן ואוכלן. ומשלחין בהמה חיה ועופות אפילו חיים מפני שמותר לשחוט ביום טוב. וכן כל כיוצא בזה.

ח. כל דבר שמותר לשלחו ביום טוב כשישלחנו לחברו תשורה לא ישלחנו בשורה, ואין שורה פחותה משלושה בני אדם. כיצד, הרי ששלח לחברו בהמות או יינות ביד שלושה או ארבעה בני אדם כאחד זה אחר זה וכולן הולכין בשורה אחת הרי

שיצא מן המדינה [העיר] ערב שבת, והניח מזון שתי סעודות רחוק מן המדינה בתוך התחום, וקבע שבתו שם--אף על פי שחזר למדינה ולן בביתו, נחשוב אותו כאילו שבת במקום שהניח בו שתי הסעודות; וזה הוא הנקרא עירובי תחומין. ויש לו [=ויכול] להלך ממקום עירובו [ולא ממקום שבתו בפועל], אלפיים אמה [כ 960 מטר] לכל רוח [=כיוון] (עירובין ו,א--ב וראה שם פרקים ו-ח). ועוד: "כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת, כך אסור ביום טוב וביום הכיפורים; וכשם שהמוציא מרשות לרשות בשבת חייב, כך המוציא ביום הכיפורים חייב. אבל ביום טוב, מותר להוציא מרשות לרשות. לפיכך מערבין עירובי חצרות ומשתתפין במבואות ליום הכיפורים, כשבת; ומערבין עירובי תחומין ליום הכיפורים ולימים טובים, כדרך שמערבין לשבת." (עירובין ה,ד).

ט המערב – מי שקבע מקום שבתו מחוץ לעיר על ידי עירוב צחומין. **ואין מוליכין אותן אלא בתוך אלפיים אמה לכל רוח ממקום עירובו** של בעל הבהמה הכלים והפירות, משום שביום טוב מותר – שלא כשבת – להוציא מרשות לרשות ומותר לטלטל חפצים ברשות הרבים, אבל לענין תחומין הרי הן כרגלי הבעלים.

י חפצי הפקר - חסרי בעלות. "ההפקר--אף על פי שאינו נדר--הרי הוא כמו נדר, שאסור לו לחזור בו. ומה הוא ההפקר--הוא שיאמר אדם נכסים אלו הפקר לכול, בין במיטלטלין בין בקרקעות. וכיצד דין ההפקר: כל הקודם וזכה בו--קנהו לעצמו, ונעשה שלו; ואפילו זה שהפקר, דינו בו כדין כל אדם--אם קדם וזכה בו, קנהו" (נדרים ב,ה). וכן: "ההפקר--כל המחזיק בו, זכה. וכן המדברות והנהירים הגדולים, כל שבהן הפקר, וכל הקודם בו זכה, כגון העשבים והעצים והפירות של פירות אילנות של יער וכיוצא בהן" (זכיה א,א). **הרי הן כרגלי** - מותר להוליכם לכל מקום שיכול ללכת **מי שזכה בהן. פירות שיצאו חוץ לתחומן וחזרו, אפילו במזיד--לא הפסידו את מקומן** ומותר לטלטלם בכל תחום המותר לבעליהן. **מפני שהן כאדם שיצא באונס וחזר באונס** - שיכול להתנהג בתוך התחום כאילו לא יצא. וראה: "מי שיצא חוץ לתחום, אפילו אמה אחת--לא ייכנס... מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו--כגון שהוציאוהו גויים או רוח רעה [לקיון בכח ההבחנה של האדם], או ששגג ויצא--אין לו אלא ארבע אמות. חזר לדעת, אין לו אלא ארבע אמות; החזירוהו[כלומר יצא באונס וחזר באונס], כאילו לא יצא" (שבת כו,י-יא-יב)*.

יא המוסר בהמתו לבנו, הרי היא כרגלי האב - שדרך האב להניח רכושו ביד בנו דרך אי הקפדה^מ, ואינו נחשב הוצאה מרשותו. והשלם: "האב ובנו, הרב ותלמידו, שהן שרויין בחצר--אינן צריכין לערב, מפני שהן כבית אחד; ואף על פי שפעמים אוכלין על שולחן אחד, ופעמים אינן אוכלין--הרי הן כבית אחד" (עירובין ה,ה), ועוד על קשר אב-בן במתנה: "כשם שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כך אינו מקנה למי שלא בא לעולם. ואפילו עובר, הרי הוא כמי שלא בא לעולם, והמזכה לעובר, לא קנה;

זה אסור. שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. שלח שלשה מינין ביד שלשה בני אדם כאחד הרי זה מותר.

ט. המערב ערובי תחומין ליום טוב הרי בהמתו וכליו ופירותיו כמוהו, ואין מוליכין אותן אלא בתוך אלפים אמה לכל רוח ממקום עירובו.

י. חפצי הפקר הרי הן כרגלי מי שזכה בהן. וחפצי הגוי קונין שבתה במקומן ויש להן אלפים אמה לכל רוח ממקומן, גזרה בעלים גוי משום בעלים ישראל. פירות שיצאו חוץ לתחומן וחזרו, אפילו במזיד לא הפסידו את מקומן, מפני שהן כאדם שיצא באונס וחזר באונס.

יא. המוסר בהמתו לבנו הרי היא כרגלי האב. מסרה לרועה ואפילו נתנה לו ביום טוב הרי היא כרגלי הרועה. מסרה לשני רועים הרי היא כרגלי בעליה, מפני שלא קנה אחד מהן.

יב. מי שזמן אצלו אורחים ביום טוב לא יוליכו בידם מנות למקום שאין בעל הסעודה יכול לילך בו. שכל הסעודה כרגלי בעל הסעודה לא כרגלי האורחין, אלא אם כן זכה להן אחר במנות אלו מערב יום טוב.

יג. וכן מי שהיו פירותיו מופקדין בעיר אחרת וערבו בני אותה העיר לבוא אצלו, לא יביאו לו מפירותיו, שפירותיו כמוהו אף על פי שהם ביד אלו שערבנו. במה דברים אמורים בשייחד להם קרן זוית. אבל אם לא ייחד להן הרי הן כרגלי זה שהם מופקדין אצלו.

אצלו.

ואם היה בנו--הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו, קנה" (מכירה כב, ג'י). **הרי היא כרגלי הרועה** - לעולם המסירה צריכה להיות מערב יום טוב, אע"פ שהנתינה רק ביום טוב. כי מחשבה בלבד ללא מסירה מערב יום טוב - אינה מועילה ^מ (ראה הלכה י'). **מסרה לשני רועים--** **הרי היא כרגלי בעליה, מפני שלא קנה אחד מהן** - שאין מסירת אחריות לשני בני אדם, והשווה: "וכל הלויים מוזהרין על עבודת המזבח... וכשם שהלויים מוזהרין שלא לעבוד עבודת ה'--כך הכהנים מוזהרין שלא לעבוד עבודת הלויים... וכן הלויים עצמם מוזהרין, שלא יעשה אחד מלאכת חברו, שלא יסייע המשורר לשוער, ולא השוער למשורר--שנאמר "איש איש על עבודתו, ועל משאו" (במדבר ד, מט) (כלי המקדש ג, יג וי). וטעמו כי "...אם לא יתייחד כל אדם בעבודה מוגדרת יבואו לידי רשלנות ורפיון" (מ"ג, ג, מה).

יב מי שזימן אצלו אורחים - ממקום אחר ויבואו אצלו על ידי עירוב **ביום טוב, לא יוליכו בידם מנות** - אוכל שניתנו להם לאחר הסעודה. **אלא אם כן זכה להן אחר במנות אלו, מערב יום טוב** - שמסר בעל הבית את המנות לאדם אחר ואמר לו שימשוך ויזכה במנות האלו עבור פלוני ופלונני, שהרי "אינו צריך להודיע לבני החצר, או לבני המבוי, שהרי זיכה להן, ועירב עליהן--שזכות היא להן, וזכין לאדם שלא בפניו" (עירובין א, כאב) ונמצא שקנו האורחין את המנות מערב יו"ט והרי המנות כרגליהם. ונראה שאין צורך לזכות לכל אחד מנתו, אלא די שיאמר לזוכה זכה בזה לפלוני ופלונני וכי ולמחר מחלק לכולם מן הכמות הכללית, שבדברי סופרים יש ברירה (ראה סוף פרק ה) ^מ. ואם זימן את האורחים מערב יום טוב - מוכח שעל דעת כך זימנם, שתהיינה המנות ברשותם ^פ.

יג וכן מי שהיו פירותיו מופקדין בעיר אחרת - והוא רחוק יותר מאלפיים אמה מפירותיו ולא עירב. **ועירבו בני אותה העיר** כדי שהם יוכלו לבוא אצלו. **קרן זוית** - פינה, לפיכך ברשות בעלים עומדין.

יד מיס שנדלו מבור מיס של יחיד, המיס- כרגלי בעליו ובור של עולי בבל שהן מסורין לכל, כרגלי הממלא. נהרות המושכין - נהרות זורמים. **כרגלי כל אדם** - אף אם אינו הממלא.

טו שור של רעי ^ה **כרגלי אנשי אותה העיר; ושור של פֶּטָם** - מי שמפטם שוורים למכרם לבשר. **מפני שדעת בעליו למוכרו** אפילו לאנשים אחרים **חוק מאנשי אותה העיר. לקחתו** - לקנותו. **ונמצא שור זה כבור של עולי בבל, שהוא מסור לכול** - כלומר כאותן בורות שהן מופקרין לכל ^מ.

טז הגחלת - יחיד של גחלים. השואלה מחבירו הרי היא **כרגלי בעליה, לא כרגלי שואלה; והשלהבת** אם הדליק נרו בשלהבת חבירו. **כרגלי מי שהיא בידו. לפיכך המדליק נר או עץ מחברו, מוליכו לכל מקום שהוא הולך** - מעט על ההבדל שבין שלהבת וגחלת: "גחלת של עבודה זרה, אסורה [בהנאה]. והשלהבת

יד. בור של יחיד כרגלי בעליו. ושל אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר. ושל עולי בבל שהן מסורין לכל כרגלי הממלא. שכל מי שמלא מהן מוליכן למקום שהוא מהלך. נהרות המושכין ומעינות הנובעין כרגלי כל אדם. ואם היו באין מחוץ לתחום לתוך התחום ממלאין מהן בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב.

טז. שור של רעי כרגלי אנשי אותה העיר. ושור של פֶּטָם כרגלי מי שלקחו לשחטו ביום טוב. מפני שדעת בעליו למוכרו לאנשים אחרים חוץ מאנשי אותה העיר מפני שהוא מפוטם והכל שומעין שמעו ובאין לקחתו. וכן אם שחטו בעליו ביום טוב ומכר בשרו כל אחד ואחד מן הלוקחים מוליך מנתו למקום שהוא הולך, מפני שדעת בעליו מערב יום טוב כך הוא שיקחו ממנו אנשי עיירות אחרות, נמצא שור זה כבור של עולי בבל שהוא מסור לכל.

טז. הגחלת כרגלי בעליה לא כרגלי שואלה. והשלהבת כרגלי מי שהיא בידו. לפיכך המדליק נר או עץ מחברו מוליכו לכל מקום שהוא הולך.

יז. השואל כלי מחברו מערב יום טוב אף על פי שלא נתנו לו אלא ביום טוב הרי הוא כרגלי השואל. שאלו ממנו ביום טוב אף על פי שדרכו תמיד לשואל ממנו כלי בכל יום טוב הרי הוא כרגלי המשאיל.

יח. שנים ששאלו חלוק אחד. האחד שאלו ממנו שיתנו לו שחרית, והשני שאלו ממנו

מותרת, מפני שאין בה ממש" (עבודה זרה ז, יג). ובשבת: "המוציא [מרשות לרשות] גחלת, [חייב ב]כל שהוא; והמוציא שלהבת, פטור" (שבת יח, ה). ובמקרה של ראובן שנאסרה עליו הניית שמעון: "ואסור ראובן בגחלתו של שמעון, ומותר בשלהבת שלו" (גדרים ו, יב). ועוד.

יו אף על פי שלא נתנו לו אלא ביום טוב – כיוון שקדם ושאל ממנו מערב יום טוב, הרי הוא כרגלי השואל.

יט וכשייקח השני כלי זה, אינו מוליכו במערב אלא עד אלף אמה ממקום הכלי, שהוא סוף התחום שיכול זה שעירב במזרח להלך בו – ראה איור ה1 (א). לפיכך אם עירב זה בריחוק אלפיים אמה מן החלוק למזרח, וזה בריחוק אלפיים אמה למערב – הרי אלו לא יזיזוהו ממקומו – ראה איור ה2 (ב).

❖ שותפות וברירה (כ-כא)

כ שלקחו – שקנו. אף על פי שחלקו את כל הבשר ושלקח כל אחד מנתו – חלקו.

כא הואיל ותחומין מדברי סופרים, יש ברירה – חלוקה המתבררת למפרע. "דבר שהוא מדברי סופרים, יש בו ברירה" (ערוכין ח, ה). והשווה במעשרות: שותפות הגוי, חייבת בתרומות ומעשרות. כיצד: ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות – אפילו חלקו השדה בקמתה, ואין צריך לומר אם חלקו גדיש – הרי טבל וחולין מעורבין בכל קלח וקלח מחלקו של גוי, אף על פי שמירחן הגוי; וחיוס מדבריהם, כמו שביארנו. במה דברים אמורים, בארץ ישראל – שהמעשרות של תורה, ובשל תורה אין ברירה; אבל אם לקחו שדה בסוריה – הואיל והמעשרות שם מדבריהם – אפילו חלקו הגדיש, חלקו של גוי פטור מכלום. (תרומות א, כו –

כתב-כא).

שיתנו לו ערבית, הרי כלי זה כרגלי שני השואלין, ואינו מוליכין אותו אלא למקום ששניהן יכולין להלך בו.

יט. כיצד, הרי שערב הראשון ברחוק אלף אמה ממקום החלוק למזרח, וערב השני ברחוק חמש מאות אמה ממקום החלוק למערב. כשלוקח הראשון החלוק אינו מוליכו במזרח אלא עד אלף וחמש מאות אמה ממקום החלוק, שהוא סוף התחום שיכול זה שערב במערב להלך בו. וכשיקח השני כלי זה אינו מוליכו במערב אלא עד אלף אמה ממקום הכלי, שהוא סוף התחום שיכול זה שערב במזרח להלך בו. לפיכך אם ערב זה ברחוק אלפים אמה מן החלוק למזרח, וזה ברחוק אלפים למערב, הרי אלו לא יזיזוהו ממקומו.

כ. וכן האשה ששאלה מחברתה מים או מלח ולשה בהן עיסתה, או בשלה בהן תבשיל, הרי העיסה או התבשיל כרגלי שתיהן. וכן שנים שלקחו בהמה בשותפות ושחטוה ביום טוב, אף על פי שלקח כל אחד מנתו הרי כל הבשר כרגלי שניהן.

כא. אבל אם לקחו חבית בשותפות וחלקו אותה ביום טוב, הרי חלקו של כל אחד כרגליו. הואיל ותחומין מדברי סופרים יש ברירה בהן, ונחשוב כאלו חלק שהגיע לזה היה ברור לו ומובדל בחבית מערב יום טוב, וכאלו לא היה מעורב. ואין אתה יכול לומר כן בבהמה, שחלק זה שהגיעו אפלו נחשוב אותו שהיה מובדל בבהמה מערב וכאלו היה ברור, הרי ינק מחלקו של חברו כשהיתה הבהמה קיימת שכל אבריה יונקין זה מזה, ונמצא כל אבר ואבר מעורב

מחלקו וחלק חברו, לפיכך הן כרגלי שניהן.

פרק ו

עירובי תבשילין, כיבוד עונג ושמחה

❖ עירובי תבשילין (א-י)

א יום טוב שחל להיות ערב שבת, אין אופין ומבשלין ביום טוב מה שהוא אוכל למחר בשבת - ראה א,כ. ואיסור זה מדברי סופרים - מדברי חכמים, "מדרבנן". ובמשל לחול - אף שאסור אינו לוקה, שהרי: "המבשל ביום טוב...להניח לחול, אינו לוקה-- שאילו באו לו אורחים, היה אותו תבשיל ראוי להין" (א,טז).

ב ולמה נקרא עירוב: שכשם שהעירוב - כאן מדובר על עירובי חצרות. עירוב הוא שם משותף למספר עניינים שחובתם מדברי סופרים: עירוב חצרות הוא שיתוף במאכל בין דיירי הדרים בדירות נפרדות, כדי שדירותיהם יחד עם החצר המשותפת או המבוי המשותף יחשב כרשות היחיד לענין טלטול בשבת מתקנת חכמים (ראה עירובין א-ה); עירובי תחומין - הנחת מאכל במקום מסוים המסמנת שבתית מקום על מנת לאפשר לאדם המערב ללכת מרחק אלפיים אמה לכל כוון בשבת ממקום הנחת העירוב (עירובין ו-ה); עירובי תבשילין - מבואר בפרק זה.

שעושיין בחצרות ובמבואות - פתחי הבתים פנו לחצר משותפת ומספר חצרות סמוכות פנו למבוי משותף המוביל לרחוב. **ערב שבת משום היכר** - ראה בעירוב של אנשי עיר (הנקרא שיתוף): "ודבר זה משום היכר הוא, כדי שיידעו שהעירוב התיר להן לטלטל במדינה זו שרבים בוקעין בה-- שהרי המקום שנשאר ולא נשתתף עימהן, אין מטלטלין בו, אלא אלו לעצמן, ואלו לעצמן" (עירובין ה,כא). **כדי שלא יעלה על דעתם שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת** - השלם: "ומה הוא העירוב הזה: הוא שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת-- כלומר שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו, ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחברו; אלא כשם שיד כולנו שווה במקום זה שנשאר לכולנו, כך יד כולנו שווה בכל מקום שאחזו כל אחד לעצמו, והרי אנו כולנו, רשות אחת. ובמעשה הזה, לא יבואו לטעות ולדמות שמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים" (שם א,ו). **כך זה התבשיל משום היכר וזיכרון, כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל בו; ולפיכך נקרא תבשיל זה עירובי תבשילין** - כלומר בעירובי חצרות זהו ממש עירוב =

שיתוף באוכל, וכיון שנעשה להיכר, גם כאן בתבשילין הנעשים משום היכר - נקרא עירוב תבשילין, אף שאין כאן לשון שיתוף. או מלשון ערבות שההיכר הינו הבטחה ובטחון שלא יעבור על המצוות: עירובי חצרות - ערבון שלא יוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים. עירובי תחומין - שלא יעבור גבול אלפיים אמה. עירובי תבשילין - שלא יאפה מיום טוב לחול. ושאר עירובים, אין מכינים מיום טוב לשבת: "יום טוב שחל להיות בערב שבת, אינו עושה עירוב ביום טוב, לא עירובי חצרות, ולא עירובי תחומין--אלא מערב הוא, ביום חמישי שהוא ערב יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של גלייות בחמישי וערב שבת, מערב מיום רביעי עירובי תחומין ועירובי חצרות" (עירובין ה,יד).

ג עירובי תבשילין--שיעורו אין פחות מכזית - מידת נפח של אכילה מינימלית. ראה נספח מידות ושיעורין. **בין לאחד בין**

א. יום טוב שחל להיות ערב שבת, אין אופין ומבשלין ביום טוב מה שהוא אוכל למחר בשבת. ואסור זה מדברי סופרים, כדי שלא יבא לבשל ביום טוב לחול, שקל וחומר הוא, לשבת אינו מבשל כל שכן לחול. לפיכך אם עשה תבשיל מערב יום טוב שיהיה סומך עליו ומבשל ואופה ביום טוב לשבת הרי זה מותר. ותבשיל שסומך עליו הוא הנקרא עירובי תבשילין.

ב. ולמה נקרא שמו עירוב, שכשם שהעירוב שעושיין בחצרות ובמבואות מערב שבת משום הכר כדי שלא יעלה על דעתן שמותר להוציא מרשות לרשות בשבת, כך זה התבשיל משום הכר וזכרון כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל בו, ולפיכך נקרא תבשיל זה עירובי תבשילין.

ג. עירובי תבשילין שיעורו אין פחות מכזית בין לאחד בין לאלפים. ואין עושיין עירוב זה לא בפת ולא בריפות וכיוצא בהן, אלא בתבשיל שהוא פרפרת כגון בשר ודגים וביצים וכיוצא בהן. ואפלו עדשים שבשולי הקדרה, ואפלו שמנונית שעל גבי הסכין שחותכין בה הצלי, גורדו, אם יש בו כזית סומך עליו משום עירובי תבשילין.

תבשילין.

לאפים – "אפילו היו המשתתפין אפים ורבבות" (עירובין א, טו). **ואין עושין עירוב זה לא בפת⁶ ולא בריפות** – שאלו אינם היכר, שנאכלים בכל יום. ריפות - ראה ביאור ג, יג. **וכיוצא בהן, אלא בתבשיל** - שחובת היום בתבשילים, כבשבת (ראה הלכה ט): "איזה הוא עינוג: זה שאמרו חכמים שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר, ומשקה מבושם, הכול לשבת--הכול לפי ממונו של אדם. וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים, הרי זה משובח. ואם אין ידו משגת, אפילו עשה שלק [ירק מבושל במים] וכיוצא בו משום כיבוד השבת--הרי זה עונג שבת" (שבת ד, יז). **שהוא פרפרת** - ליפתן, דבר שמלפתין בו את הפת. ראה לדוגמא בחובת מזונות האיש לאשתו: "כמה מזונות פוסקין לאישה: פוסקין לה לחם מזון שתי סעודות בכל יום ... ופוסקין לה פרפרת לאכול בה הפת, כגון קטניות או ירקות וכיוצא בהן..." (אישות יב, טו). ועל ברכת פרפרת: "בירך על הפת, פטר את הפרפרת שאוכלין בהן הפת, ממיני התבשיל ופירות, וכיוצא בהן; אבל אם בירך על הפרפרת, לא פטר את הפת, בירך על מעשה קדירה, פטר את התבשיל; בירך על התבשיל, לא פטר את מעשה קדירה" (ברכות ד, יז). **כגון בשר ודגים וביצים וכיוצא בהן. ואפילו עדשים שבשולי קדירה** - תחתית הסיר. **ואפילו שמנונית שעל גבי הסכין שחותכין בה הצלי** - וסכין זה שחותכין עליו הצלי רגילות, מתוך השימוש ואי ניקוויו, היא שיהיה עליו שמנונית עבה ממש, ולפיכך דינו לגבי בשר וחלב: "סכין שחתך בה בשר צלי, וחזר וחתך בה [מבלי לנגבה, ועדיין היא מלוכלכת] צנון וכיוצא בו מדברים חריפין [שמחמת חריפותו בולע שומן]--אסור לאוכלן בכותח [ובסכין נקיה - מותר⁷. ודוקא צלי, מה שאין כן מבושל - שמנו מהול במים ואינו נקרב עבה על פני שטח הסכין⁸]; אבל אם חתך בה קישות או אבטיח [דבר שאיננו חריך ורק מקנח משומן שעל גבי הסכין]--גורד מקום החתך, ואוכל השאר בחלב" (מאכלות אסורות ט, כג [כד מ]). **גורדו; אם יש בו כזית, סומך עליו משום עירובי תבשילין.**

ד שלוק - שנרתח במים ללא תבלין. עם תבלין - נקרא מבושל⁸. **אפילו כבוש או מעושן; אפילו דגים קטנים שהדיחן בחמין** - שטפס במים חמים. **והדחתן היא בישולן לאכילה** - וגם בשבת, במלאכת מבשל (אופה): "וכן המדיח בחמין מליח [דג מלוח] הישן, או קוליים האספנין והוא דג דק ורך ביותר - הרי זה חייב: שהדחתן בחמין, זה הוא גמר בישולן. וכן כל כיוצא בהן" (שבת ט, ב). **הרי הוא סומך עליהן.**

ה וצריך שיהיה עירוב זה מצוי - קיים. וכמו בעירובי תחומין: "המערב לשני ימים טובים של גליות, או לשבת ויום טוב--אף על פי שהוא עירוב אחד לרוח אחת, לשני הימים--צריך שיהיה העירוב במקומו מצוי בליל ראשון ובליל שני, כל בין השמשות" (עירובין ת, ח). **התחיל בעיסתו או בתבשילו** - כלומר התחיל בעיסתו לבד אף שלא התחיל בתבשילו, או התחיל בתבשילו בלבד אף שלא התחיל בעיסתו (ראש"ל), **ונאכל העירוב או אבד-- הרי זה גומר** - כל צרכי שבת, אף אלו שלא התחיל.

ו צריך לזכות להן כדרך שמזכה בעירובי שבת - עירובי תחומין ועירובי חצרות "לקח אחד מבני החצר פת אחת, ואמר הרי זה לכל בני החצר, או אוכל כשתי סעודות, ואמר הרי זה לכל בני המבוי--אינו צריך לגבות מכל אחד ואחד; אבל צריך לזכות להן בו, על ידי אחר [כלומר במסירת העירוב לאדם אחר שיזכה לאנשים אחרים, כך שיצא מרשות בעל העירוב] ... ואינו צריך להודיע לבני

ד. תבשיל שאמרו לענין עירוב זה אפלו צלי או שלוק אפלו כבוש או מעושן, אפלו דגים קטנים שהדיחן בחמין והדחתן היא בשולן לאכילה הרי הוא סומך עליהן.

ה. וצריך שיהיה עירוב זה מצוי עד שיאפה כל שהוא צריך לאפות ויבשל כל שהוא צריך לבשל ויחס חמין כל שהוא צריך. ואם נאכל העירוב או אבד או נשרף קודם שיבשל או יאפה הרי זה אסור לאפות ולבשל ולהחסם אלא מה שהוא אוכל ליום טוב בלבד. התחיל בעיסתו או בתבשילו ונאכל העירוב או אבד הרי זה גומר.

ו. המניח ערובי תבשילין כדי שיסמוך עליהם הוא ואחרים צריך לזכות להן כדרך שמזכה בערובי שבת. וכל שזוכה בערובי שבת זוכה בערובי תבשילין. וכל שאינו זוכה באותו עירוב אינו זוכה בזה.

ז. ואינו צריך להודיע לאלו שזיכה להן מערב יום טוב. אבל הן צריכין לידע שכבר זיכה להן אחר וערב להן ואחר כך יסמכו עליו ויבשלו ויאפו, אף על פי שלא ידעו אלא ביום טוב הרי אלו מותרין. ויש לו לאדם לערב על כל העיר ועל כל הקרוב אליה בתוך התחום. ולמחר מכרזו ואומר כל מי שלא הניח ערובי תבשילין יסמוך על ערובי.

החצר, או לבני המבוי, שהרי זיכה להן, ועירב עליהן--שזכות היא להן, וזכין לאדם שלא בפניו" (עירובין א, כ-כא). **וכל שזוכה בעירובי שבת, זוכה בעירובי תבשילין; וכל שאינו זוכה באותו עירוב, אינו זוכה בזה** - "ויש לו לזכות להן על ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו העברי, ועל ידי אשתו; אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנעניים-- מפני שידן כידו נואם כן לא יצא מרשותו] וכן יש לו לזכות להן על ידי שפחתו העברית, אף על פי שהיא קטנה-- שהקטן זוכה לאחרים, בדבר שהוא מדברי סופרים" (שם).

ז אבל הן צריכין לידע שכבר - בפועל, אחרי העירוב. **ויש לו לאדם** - יכול אדם. **לערב על כל העיר ועל כל הקרוב אליה בתוך התחום** - תחום שבת. אך לא למי שנמצא חוץ לתחום, והשלם למניח עירוב במקום שלא יכול להגיע אליו: "שהעירוב מצותו שיהיה בסעודה, הראויה מבעוד יום, וזה הואיל ואינו יכול להגיע לזה העירוב ביום הראשון, הרי זו אינה ראויה מבעוד יום" (עירובין ה, יא). **ולמחר מכריו ואומר, כל מי שלא הניח עירובי תבשילין, יסמוך על עירובי.** ויכול אדם לכתחילה להניח עירוב לכל בני העיר, ויכולים בני העיר לכתחילה לסמוך על רב העיר שזיכה להן ועירב עליהם. וצריכים להיות ידועים ובטוחים **מערב יו"ט** (לכתחילה ולא שיפגעו) שיש מי שמזכה ומערב, וחזקה עליו שעשה כן. אבל אינם יכולים לאפות ולבשל בפועל אלא עד שידעו בבירור שהדבר נעשה בפועל, אע"פ שלא ידעו אלא ביום טוב⁹.

ח המניח עירובי תבשילין, חייב לברך אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על מצות עירוב - על נוסח הברכה: "עשה המצוה לו ולאחרים כאחד--אם הייתה מצוה שאינה חובה, מברך על העשייה; לפיכך הוא מברך על מצות עירוב" (ברכות יא, טו יד). ועל משמעותה: "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים--בין מצוות שהן חובה מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נר שבת והדלקת נר חנוכה, בין מצוות שאינן חובה כגון עירוב ונטילת ידיים--מברך על הכול קודם לעשייתן, אשר קידשנו במצוותיו וציוונו לעשות. והיכן ציוונו, בתורה שכתוב בה "אשר יאמרו לך--תעשה" (דברים יז, יא). [וזהו צווי באופן כללי לשמוע לדברי חכמים, משל האב צווה לבנו צעיר עשה כל אשר יאמר לך אחיך הגדול. והאח הגדול צוה לעלות לירושלים. אי אפשר לצעיר לומר בשום אופן אבי צווני לעלות לירושלים¹⁰, ואינו צווי על פרטי המצוה, כך שהעובר על פרטי המצווה אינו עובר על דין התורה, אלא על דין חכמים] נמצא עניין הדברים והיצען, כך הוא-- אשר קידשנו במצוותיו, שצווה בהן לשמוע מאלו שציוונו להדליק נר של חנוכה, או לקרות את המגילה; וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים" (ברכות יא, טז).

ט עד שיקנה לו - יעביר בעלות על האוכל לחברו.

י הרי זה אוכל המותר - מה שנשאר. **למחר.** ואם הערים, הרי זה אסור לאוכלו - השווה א,א. ולמה החמירו ואסרו על המערים ולא אסרו על המזיד--שאם תתיר למערים, נמצאו הכול מערימין, וישתקע שם עירובי תבשילין. אבל המזיד אינו מצוי; ואם עבר היום, לא יעבור פעם אחרת - כלל חשוב. שהרי חכמים תקנו לו עירוב ויש לו אפשרות בפעם הבאה לאכול בהיתר ו"חזקה היא, שאין אדם מניח ההיתר ועושה האיסור" (תמורה ב, ד) (ג).

❖ שני ימים טובים (יא-יד)

ערובי תבשילין יסמוך על ערובי.

ח. המניח ערובי תבשילין חייב לברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות ערוב. ואומר בערוב זה יותר לי לאפות ולבשל מיום טוב שלמחר לשבת. ואם זיכה בו לאחרים יאמר יותר לי ולפלוגי ולפלוגי, או, לאנשי העיר כולן לאפות ולבשל מיום טוב לשבת.

ט. מי שלא הניח ערובי תבשילין ולא הניחו לו אחרים, כשם שאסור לו לבשל ולאפות כך קמחו ומאכלו אסור. ואסור לאחר שהניח לעצמו לבשל ולאפות לזה שלא הניח עד שיקנה לו, שנמצא זה מבשל ואופה שלו שהרי קנהו. ואם רצה יתן אחר כך לזה שלא הניח במתנה.

י. מי שלא הניח ערובי תבשילין ובשל ואפה לאכל בו ביום והותר, או שזמן אורחים ולא באו, הרי זה אוכל המותר למחר. ואם הערים הרי זה אסור לאכול. עבר ואפה ובשל לשבת אין אוסרין עליו. ולמה החמירו ואסרו על המערים ולא אסרו על המזיד, שאם תתיר למערים נמצאו הכול מערימין וישתקע שם ערובי תבשילין. אבל המזיד אינו מצוי, ואם עבר היום לא יעבור פעם אחרת.

יא. שני ימים טובים של גלויות שחלו בחמישי וערב שבת, עושה ערובי

יא שני ימים טובים של גלויות - שנעשים מפני הספק (ראה א, כב). **שכח ולא הניח, מניחו בראשון** - ביום טוב הראשון.

יב כיוצא בו, ודוגמה לגבי הפרשת תרומות ומעשרות: **היו לפניו שתי כלכלות** -סלים¹⁰. **של טבל** "כל אוכל שהוא חייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות--קודם שיפריש ממנו, נקרא טבל; ואסור לאכול ממנו" (מאכלות אסורות י, כ"ט). **ביום טוב ראשון אומר אם היום חול, תהיה זו החתיכה שהפריש תרומה על זו** האוכל שמפריש ממנו. **ואם היום קודש** - יום טוב. **אין בדברי כלום; וקורא עליה על החתיכה שהפריש שם תרומה. ומניחה.**

יג במה דברים אמורים, בשני ימים טובים של גלויות - שכל אחד מהם ספק. "שני ימים טובים אלו של גלויות שתי קדושות הן, ואינן כיום אחד" (א, כ"ה). **אבל בשני ימים טובים של ראש השנה** - "קדושה אחת הן וכיום אחד הן חשובים" (א, כ"ז). **אם שכח ולא הניח ביום רביעי, שוב אינו מניח; אלא סומך על אחרים אם עירבו עליו** - ראה הלכה ו-ז. **או מקנה למי שעירב** - ראה הלכה ט. **או יהיה אסור לאפות ולבשל לשבת.**

יד בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על הראייה - על פי הסנהדרין וראיית הירח היה נקבע לוח השנה. והיו בני הגלויות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק, לפי שלא היו יודעין יום שקידשו בו בני ארץ ישראל - ראה קידוש החודש ה, ה-ו. **אבל היום, שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו, אין יום טוב שני להסתלק מן הספק, אלא מנהג בלבד** - מנהג שהוא תקנה שלא יזלו בו (ראה ביאור א, כב). **ולפיכך אני אומר שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה** - שאינו יכול לומר "אם היום חול" - שהרי כיום יודע עפ"י הלוח (רשב"א, מ). **לא עירובי תבשילין** - כמבואר כאן. **ולא עירובי חצרות ולא שיתופי מבואות** - ראה דוגמא עירובין ח, ח, י.

❖ **כיבוד עונג ושמחה (טו- כג)**

טו מצוה לכבד שבת ולענגה - ראה הלכות שבת פרק ל. **וכן ראוי לאדם שלא יסעוד בערבי ימים טובים מן המנחה ומעלה** - שם נופל על עת מעיתותי היום והוא כשנשאר ביום שעתיים ומחצה זמניות, ונקראת התפילה השניה מנחה לפי שתחילת זמנה באותו עת (פיה"ש ברב"ד ד, א). **כערב שבת, שדבר זה בכלל הכיבוד. וכל המבזה את המועדות** - ביזוי המועדים אינו חילול יום טוב או חול המועד בעשיית מלאכות האסורות בהן, אלא כל שאינו מכבד את המועד באכילה ובשתיה ומלבוש נאה ועסק התורה, אחד יום טוב ואחד חול המועד¹¹. **כאילו נטפל לעבודה זרה** - השלם: "כל אחד ואחד מארבעה ועשרים אנשים אלו שמנינו--אף על פי שהן ישראל, אין להם חלק לעולם הבא. ויש עבירות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים שהרגיל בהן אין לו חלק לעולם הבא, כדי להתרחק מהן ולהזהר מהן. ואלו הן: ... והמבזה את המועדות... במה דברים אמורים שכל אחד מאלו אין לו חלק לעולם הבא, בשמת בלא תשובה. אבל אם שב מרשעו, ומת והוא בעל תשובה--הרי זה מבני העולם הבא, שאין לך דבר שעומד בפני התשובה..." (תשובה ג, כד-כו; וידו מ). **ועוד על היבט שותפות עם הציבור**: "כל הפרושין מדרכי ציבור, והם האנשים שפרקו עול המצוות מעל צווארן, ואינן נכללין בכלל ישראל בעשיית המצוות וכבוד המועדות, וישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא הרי הן כך בני חורין לעצמן, כשאר האומות, וכן המינים והמושומדים והמוסרין--כל אלו אין מתאבלין עליהן; אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשין לבנים

תבשילין מיום רביעי שהוא ערב יום טוב. **שכח ולא הניח, מניחו בראשון ומתנה. כיצד, מניח ערובי תבשילין ביום חמישי ואומר, אם היום יום טוב ולמחר חול למחר אבשל ואופה לשבת ואיני צריך כלום. ואם היום חול ולמחר יום טוב בערוב זה יותר לי לאפות ולבשל למחר מיום טוב לשבת.**

יב. כיוצא בו היו לפניו שתי כלכלות של טבל, ביום טוב ראשון אומר, אם היום חול תהיה זו תרומה על זו, ואם היום קדש אין בדברי כלום, וקורא עליה שם ומניחה. ולמחר בשני חוזר ואומר, אם היום קדש אין בדברי כלום, ואם היום חול תהיה זו תרומה על זו, וקורא עליה שם ומניחה כדרך שקרא עליה בראשון, ומניח את זו שקרא עליה שם תרומה, ואוכל את השניה.

יג. במה דברים אמורים בשני ימים טובים של גלויות. אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אם שכח ולא הניח ביום רביעי, שוב אינו מניח, אלא סומך על אחרים אם עירבו עליו, או מקנה למי שעירב, או יהיה אסור לאפות ולבשל לשבת. וכן אם שכח ולא הפריש תרומה מיום רביעי, שוב אינו מפריש עד מוצאי שבת.

יד. כל הדברים האלו שאמרנו היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על הראייה, והיו בני הגלויות עושין שני ימים כדי להסתלק מן

ומתעטפים לבנים, ואוכלים ושותים ושמים: שאבדו שונאיו של הקדוש ברוך הוא, ועליהם הכתוב אומר "הלוא משנאיך ה', אשנא" (תהלים קל"ט, כא) (אבל א.ת.ו.). וההיטפלות לעבודה זרה, יתכן כדרכם של המינים - הקראים שערערו על המועדים - אשר כופרים בתוקף חכמים לתקן את המועדות: "בית דין שקידשו את החודש--בין שוגגין, בין מוטעין, בין אנוסין--הרי זה מקודש, וחייבין הכול לתקן המועדות על יום שקידשו בו: אף על פי שזה ידע שטעו, חייב לסמוך עליהם, שאין הדבר מסור אלא להם, ומי שציווה לשמור המועדות הוא ציווה לסמוך עליהם--שנאמר "אשר תקראו אותם...". (קידוש החודש ב,יא)."

טז שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים - שבעות וראש השנה. ואסור לומר תחנונים בימים טובים כולל ראש השנה ה'. וראש השנה - יום שמחה הוא, ולא יותר: "...אבל ראש השנה ויום הכיפורים, אין בהן הלל, לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה יתרה" (תוכיח ג,ה). **כולם אסורים בספד** - הספד, אמירת דברי כבוד על הנפטר: "ההספד, כבוד המת הוא" (אבל יב,א). **ותענית** צער וצום. ולגבי תחנון: "מנהג פשוט בכל ישראל, שאין נפילות פנים בשבתות ובמועדות, ולא בראש השנה... ולא במנחה של ערבי שבתות וימים טובים" (תפלה ה,יז). **וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב** - כלשון הכתוב "בשמחה ובטוב לב" (דברים כח,ז). השלם בשמחת בית שאובה: "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן, בחג הסוכות הייתה שם במקדש שמחה יתרה..." (לולב ת,יב). **הוא ובניו ואשתו ובניו וכל הנלווים עליו, שנאמר "ושמחת, בחגך אתה ובנך ובתך, ועבדך ואמתך, והלוי והגר והיתום והאלמנה, אשר בשעריך" (דברים טו,יח). אף על פי שהשמחה האמורה כאן, היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה** - "שלוש מצוות עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלושה רגלים, ואלו הן: הראייה... והחגיגה... והשמחה, שנאמר "ושמחת בחגך" (דברים טו,יח) ... השמחה האמורה ברגלים--היא שיקריב שלמים יתר על שלמי חגיגה, ואלו הן הנקראין שלמי שמחה: שנאמר "ויזבחת שלמים, ואכלת שם; ושמחת, לפני ה' אלוהיך" (דברים כו,ז). ונשים חייבות, במצוה זו.... שלמי שמחה, לא נתנו בהם חכמים שיעור" (חגיגה א,א,ד,ה). ושמיני עצרת - אין חייב בו באכילת שלמי שמחה, אלא בבשר חולין ויין)."

יז [יח] כיצד: הקטנים, נתן להם קליות - גרגירים קלויים באש (ראה ויקרא כג,יג; רות ב,יד: "ויצבת לה קלי"). **ומגדנות** - בראשית כד,נג. **נתן להם קליות ואגוזים ומגדנות** - וזהו שינוי מיום-יום, ושינוי זה משמש בליל הסדר: "וצריך לעשות שינוי בלילה הזה--כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו, מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, עד שישב להם ויאמר להם, כך וכך אירע וכך וכך היה. וכיצד משנה--מחלק להם קליות ואגוזים..." (חמץ ומצה ז,ד-ה,הג). ובקליות של גויים - אין משום איסור בישולי גויים: "וכן קליות של גויים--מותרין ולא גזרו עליהן, שאין אדם מוזמן חברו על הקליות" (מאכלות אסורות יז,ט,טו, יז). וחלוקת קליות מושכת את הקטנים: "ומותר לחנווני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות ולשפחות כדי להרגילן לבוא אצלן [שאינו גונב דעת, ולא עשה בכך שום מרמה]" (מכירה יח,ד). והיתה נהוגה בבית חתנים: "...בבתי חתנים, וזורקין לפניהם [לפני החתן והכלה] קליות ואגוזים, בימות החמה, אבל לא בימות הגשמים, מפני שנמאסין" (ברכות ז,טו). **והנשים, קונה להן בגדים ותכשיט כפי ממונו** - והשלם חובת "כסותה" של הבעל לאשתו: "ונותן לה

הספק, לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בו בני ארץ ישראל. אבל היום שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו, אין יום טוב שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד. (טו) ולפיכך אני אומר שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה, לא ערובי תבשילין, ולא ערובי חצרות, ולא שתופי מבואות. ואינו מעשר הטבל על תנאי, אלא הכל מערב יום טוב בלבד.

טז. (טז) כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ה' מכבד (ישעיה נח יג), וכל ימים טובים נאמר בהם מקרא קדש (ויקרא כג). וכבר בארנו הכבוד והענוג בהלכות שבת. וכן ראוי לאדם שלא יסעוד בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כערב שבת, שדבר זה בכלל הכבוד. וכל המבזה את המועדות כאלו נטפל לעבודה זרה.

יז. (יז) שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולן אסורין בספד ותענית. וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובניו וכל הנלווים עליו שנאמר ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך (דברים טז יד). אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובניו ביתו כל אחד בראוי לו.

חגור למותניה, וכפח¹¹ לראשה; ומנעל, ממועד למועד" (אישות יג,א).
 "אלא העיקר שסומכין עליו, שמחייבין אותו ליתן לה בגדים הראויות
 לה לימות הגשמים ולימות החמה, בפחות שלובשת כל אישה בעלת
 בית שם באותה המדינה [העיר]... וכן מחייבין אותו ליתן לה תכשיטיה
 [המתאימים לה, כלומר שלא יתן ללבנה צבעוני המתאימים
 לשחורה, ולא להפך], כגון בגדי צבעונין להקיף על ראשה ופדחתה,
 ופוך וסרק וכיוצא בהן--כדי שלא תתגנה עליו. במה דברים אמורים,
 בעניי שבישראל. אבל בעשיר, הכול לפי עושרו--אפילו היה ראוי
 לקנות לה כלי משי ורקמה וכלי זהב, כופין אותו ונותן... והתכשיט
 וכלי הבית, הכול לפי עושרו" (שם, ב-ו ג-ה). **והאנשים, אוכלין בשר
 ושותין יין** - השווה בשבת: "חייב אדם לאכול שלוש סעודות
 בשבת...וצריך לקבוע כל סעודה משלושתן על היין, ולבצוע על שתי
 כיכרות. וכן, בימים טובים. אכילת בשר ושתית יין בשבת, עינוג הוא
 לה--והוא, שהייתה ידו משגת. ואסור לקבוע סעודה על היין בשבת
 ובימים טובים, בשעת בית המדרש" (שבת, ל,ט-י). אבל נשים בדרך כלל
 אינן שותות יין. ואין פוסקין בנישואין יין לאישה אלא במקומות
 החרגים שהנשים שותות בהן יין: "כמה מזונות פוסקין לאישה
 [מתנאי הנישואין]: פוסקין לה... מעט יין לשתות, אם היה מנהג
 המקום שישתו הנשים יין" (אישות יב,טז וראה שם ה,לאנכטו מ). **שאינן שמחה
 אלא בבשר** - השלם: "יוצאין ישראל ידי חובת שלמי שמחה,
 בנדרים ונדבות [כאשר הם באים כקרובן שלמים. "ואין העוף בא
 שלמים" (מעשה הקרבנות א,יא)] ובמעשר בהמה; והכוהנים, בחטאת
 ובאשם ובבכור ובחזה ושוק: שמצוה זו היא לשמות באכילת בשר
 לפני ה', והרי אכלו. אבל אין יוצאין ידי חובתם, לא בעופות ולא
 במנחות--שאינם בשר המשמח" (חגיגה ב,יג). **ואין שמחה אלא
 ביין** - "ויין ישמח לבב-אנוש" (תהלים קד,ט). "בשבתות וימים טובים...
 שאדם קובע סעודתו על היין" (ברכות ד,יג). והשווה בסעודה
 המפסקת של תשעה באב: "ולא יאכל בשר ולא ישתה יין, בסעודה
 המפסקת בה..." (תעניות ה,ה). **ועל אלו נאמר** "ולא יערבו לו [לה]
זבחייהם כלחם אונים [יכמאכל אבליים שהוא טמא, שהם טמאי
 מתיים" (רד"ק ראב"ע). או: "כלחם גזילה הבא ע"י כוח ואונים" (רש"י)
להם, כל אוכליו ייטמאו, כי לחמם לנפשם" (הושע ט,ד). **ושמחה
 כזו קלון היא להם, שנאמר "זוריתי פרש** [זבל, הפרשת
 הבהמות] **על פניכם, פרש חגיכם** [קורבנות חגיכם]" (מלאכי ב,ג) -
 השווה: "כשיזבח אדם שלמי חגיגה ושלמי שמחה--לא יהיה אוכל
 הוא ובניו ואשתו בלבד, וידמה שעשה מצוה גמורה, אלא חייב לשמח
 העניים והאמילילים: שנאמר "והלוי והגר והיתום והאלמנה" (דברים
 טז,יג)--מאכל הכול, ומשקם כפי עושרו. ומי שאכל זבחי, ולא שימח
 אלו עימו--עליו נאמר "זבחייהם כלחם אונים להם, כל אוכליו ייטמאו,
 כי לחמם לנפשם" (הושע ט,ד). ומצוה בלוי יתר מן הכול--לפי שאין לו
 לא חלק, ולא נחלה, ואין לו מתנות בבשר; לפיכך צריך לזמן לויים
 על שולחנו לשמחם, או ייתן להם מתנות בשר עם מעשר שלהם, כדי
 שימצאו בו צורכיהם. וכל העווב את הלוי מלשמחו, ושיהיה ממנו
 מעשרותיו ברגלים--עובר בלא תעשה, שנאמר "השמר לך, פן
 תעווב את הלוי" (דברים יב,ט) (חגיגה ב,יח-ט). והשווה עוד במצוות
 פורים: "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים, מלהרבות בסעודתו
 ובשלוח לריעיו--שאינן שם שמחה גדולה ומפוארה, אלא לשמח לב
 עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האמילילים האלו מידמה
 בשכינה, שנאמר "להחיות רוח שפלים, ולהחיות לב נדכאים" (ישעיהו

11,ט) (מגילה ב,יטז).

יח [יט] אף על פי שאכילה ושתיה במועדות בכלל מצות

יז. (יח) כיצד, הקטנים נותן להם
 קליות ואגוזים ומגדנות. והנשים
 קונה להן בגדים ותכשיט כפי ממונו.
 והאנשים אוכלין בשר ושותין יין,
 שאין שמחה אלא בבשר, ואין
 שמחה אלא ביין. וכשהוא אוכל
 ושותה חייב להאכיל לגר ליתום
 ולאמנה עם שאר הענים
 האמללים. אבל מי שנועל דלתות
 חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו
 ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לענים
 ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה
 אלא שמחת כרשו, ועל אלו נאמר
 זבחייהם כלחם אונים להם כל אוכליו
 ייטמאו כי לחמם לנפשם (הושע ט
 ד). ושמחה כזו קלון היא להם
 שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש
 חגיכם (מלאכי ב,ג).

יח. (יט) אף על פי שאכילה ושתיה
 במועדות בכלל מצות עשה, לא
 יהיה אוכל ושותה כל היום כולו.
 אלא כך היא הדת, בבקר משכימין
 כל העם לבתי כנסיות ולבתי
 מדרשות, ומתפללין וקוראין בתורה
 בענין היום, וחוזרין לבתייהם
 ואוכלין. והולכין לבתי מדרשות
 קורין ושונין עד חצי היום, ואחר חצי
 היום מתפללין תפלת המנחה,
 וחוזרין לבתייהן לאכול ולשתות
 שאר היום עם הלילה.

יט. (כ) כשאדם אוכל ושותה ושמח
 ברגל, לא ימשך ביין ובשחוק
 ובקלות ראש ויאמר שכל שיוסיף
 בזה ירבה במצוה, שהשכרות
 והשחוק הרבה וקלות הראש אינה

עשה, לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו – שמחת י"ט - מצוה, כתוב אחד אומר "עצרת לה' אלהיך" (דברים טו, ה) וכתוב אחד אומר "עצרת תהיה לכם" (במדבר כט, לה), חלקהו, חציו להי וחציו לכם (תלמוד). **קורין ושונין עד חצי היום** - ובמלמד תינוקות: "ויושב ומלמדן כל היום כולו, ומקצת מן הלילה--כדי לחנכן ללמוד ביום, ובליילה. ולא יבטלו התינוקות כלל, חוץ מערבי שבתות וערבי ימים טובים בסוף היום, ובימים טובים; אבל בשבת, אין קורין לכתחילה [אין קורין דבר מה שלא קראו מימיחם], אבל שונין לראשון [אם קראו דבר פעם ראשונה לפני השבת, בשבת שונים אותו אע"פ שהיא חזרה ראשונה (ה"ק)]" (תלמוד תורה ב, ג). **וחורין לבתיהן לאכול ולשתות, שאר היום עם הלילה**. – השווה בשבת: "כך הוא מנהג הצדיקים--יתפלל אדם בשבת שחרית ומוסף בבית הכנסת, ויבוא לביתו ויסעוד סעודה שנייה, וילך לבית המדרש יקרא וישמע עד המנחה, ויתפלל מנחה; ואחר כך יקבע סעודה שלישית על היין, ויאכל וישתה עד מוצאי שבת¹²" (שבת ל, ז).

יט ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות – השלם: "ולא יהא מהולל ושוחק, ולא עצב ואונן, אלא שמח כל ימיו בנחת, בסבר פנים יפות. וכן שאר דעותיו. ודרך זו, היא דרך החכמים" (דעות א, ז). **הא למדת שהעבודה בשמחה** - "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוות ובאהבת האל שציווה בהן, עבודה גדולה היא וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להיפרע ממנו, שנאמר "תחת, אשר לא עבדת את ה' אלוהיך, בשמחה, ובטוב לבב" (דברים כח, מו) " (לולב ח, טו). ודרגת הנביאים "כל הנביאים--אין מתנבאין בכל עת שירצו, אלא מכוונין דעתן ויושבין שמחים וטובי לב ומתבודדין: שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, אלא מתוך שמחה" (יסודי התורה ז, תרד). ומשמעות ברכות שבתורה: "... כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה, ושמרתם דרכו--משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות, עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה, כדי שתזכו לחיי העולם הבא, ויטב לך לעולם שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך. ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה המביאים לחיי העולם הבא..." (תשובה ט, ט). **ואי אפשר לעבוד את ה'--לא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שכרות**. וראה "לא יהיה אדם בעל שחוק והתל, ולא עצב ואונן--אלא שמח. כך אמרו חכמים, שחוק וקלות ראש מרגילין לערוהו. וציוו שלא יהא אדם פרוץ בשחוק..." (דעות ב, יחז). "וכן ינהוג להתרחק מן השחוק, ומן השכרות, ומדברי עגבים--שאלו גורמין גדולים הם, והם מעלות של עריות..." (איסורי ביאה כב, יטכא).

כ [כא] חייבין בית דין להעמיד שוטרים - "מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך, שנאמר "שופטים ושוטרים, תתן לך בכל שעריך" (דברים טו, יח). שופטים--אלו הדיינים הקבועין בבית דין, ובעלי דינין באים לפניהם. השוטרים--אלו בעלי מקל ורצועה, והם העומדים לפני הדיינים המסבבין בשווקים ועל החנייות לתקן השערים והמידות, ולהכות כל מעוות; וכל מעשיהם על פי הדיינים. וכל שיראו בו ערוות דבר--מביאין אותו לבית דין, ודינין אותו כפי רשעו" (סנהדרין א, א). **כדי שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים, ויבואו לידי עבירה** - שבין איש לאישה. **ולא ימשכו ביין** - השלם מדברי הדיינים לסוטה (שוטה בכתוב התורה ובנוסח רבנו), היא האשה שנחשדה בניאוף: "ומאיימין עליה ... ומפחידין אותה פחד גדול [כדי שתודה] שלא תשתה. ואומרין לה, בתי, הרבה יין עושה יין גורם למעשה

שמחה, אלא הוללות וסכלות. ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב (דברים כח מז) הא למדת שהעבודה בשמחה. ואי אפשר לעבוד את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות.

כ. (כא) חייבין בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבין ומחפשיין בגנות ובפרדסים ועל הנהרות, כדי שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים ויבואו לידי עברה. וכן יזהירו על דבר זה לכל העם, כדי שלא יתערבו אנשים ונשים בבתים לשמחה, ולא ימשכו ביין, שמא יבואו לידי עברה.

כא. (כב) ימים שביין ראשון ושביעי של פסח, וראשון ושמיני של חג הסוכות, והם בגולה ארבעה בתוך הפסח וחמשה בתוך החג, הן הנקראין חולו של מועד, ונקראין מועד. ואף על פי שהן חייבין בשמחה ואסורין בספד ותענית מותר לספוד בהן תלמיד חכמים בפניו. אבל אחר שיקבר אסור לספדו בהן. ואין צריך לומר בראשי חדשים וחנוכה ופורים שסופדין בהם תלמיד חכמים בפניו, אף על פי שימים אלו אסורין בספד ותענית. אבל לאחר קבורה אסור לספוד בהן.

כב. (כג) אין מניחין מטת המת

ניאוף). הרבה שחוק עושה, הרבה ילדות עושה, הרבה שכנים הרעים עושים: אל תגרמי לשם הגדול שנכתב בקדושה, שיימחה על המים" (סוטה ג, ב).¹⁴ **שמה יבוא לידי עבירה** – "וכן ינהוג להתרחק מן השחוק, ומן השכרות, ומדברי עגבים--שאלו גורמין גדולים הם, והם מעלות [מדרגות] של עריות; ולא יישב בלא אישה¹⁵, שמנהג זה גורם לטהרה גדולה. יתרה מכל זאת אמרו, יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה--שאין מחשבת עריות מתגברת, אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר "איילת אהבים ויעלת חן, דדיה ירווך בכל עת, באהבתה תשגה תמיד" (משלי ה, ט) (ביאה כב, טו כא)).

❖ חול המועד (כא-כג)

כא מותר לספוד בהן תלמיד חכמים בפניו – טרם קבורתו, כלומר בלוויה. "זיום שמועתו [שרק עתה באה שמועה שהוא נפטר, אף שכבר נקבר], כפניו הוא; וסופדין אותו, אף על פי שהיא רחוקה] מעל שלוש יום מקבורתו]" (אבל יא, ט). **אף על פי שימים אלו אסורין בספד ותענית** – אבל יא, ג; מגילה ב, ג; חנוכה ג, ג. וראה תעניות א, ז.

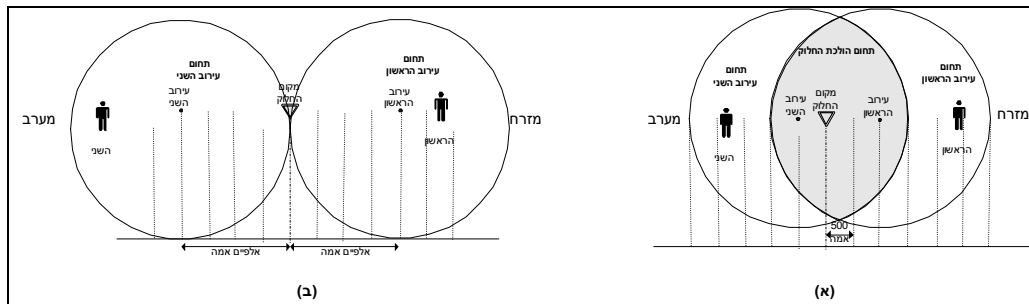
כב [כג] אין מניחין מיטת המת ברחוב במועד, שלא להרגיל את - להביא לידי הספד, אלא מביתו לקברו –¹⁶ ולאשה גם שלא במועד: "כדרך שעושים מעמד ומושב לאנשים במקום שנהגו, כך עושים לנשים; ומספדין את הנשים כאנשים, בכל מקום. אבל אין מניחין מיטת האישה ברחוב לעולם, שזה גנאי לאישה; אלא סמוך למיתתה, קבורתה" (אבל יב, טו).¹⁷ **ואין מתאבלין במועד; וכן אין קורעין** בגד, ש"אבל חייב לקרוע על מתו" (אבל ח, א ובפרק שם דיני קריעה). **ולא מברין** – מאכילין את האבלים, שהאבל אינו אוכל משלו ביום הראשון לאבילות "האבל ביום הראשון בלבד אסור להניח תפילין, ולאכול משלו, וחייב לישב על מיטה כפוייה. ובשאר ימי האבל מותר לו לאכול משלו, ולישב על גבי מפץ או קרקע, ומניח תפילין" (אבל ד, ט). **ולא חולצין הכתף** – "וכן על אביו ועל אימו--חולץ כתפו ומוציא זרועו מן החלוק, עד שיתגלה כתפו וזרועו; והולך כך לפני המיטה. ואחר שיקבור אביו או אימו, אינו חייב לחלוץ" (אבל ה, ג). **במועד על המת, אלא קרוביו שהן חייבין להתאבל עליו** – "אלו שאדם חייב להתאבל עליהן דין תורה--אימו ואביו, בנו ובתו, אחיו ואחותו מאביו. ומדבריהם--שיתאבל האיש על אשתו הנשואה, וכן האישה על בעלה, ומתאבל על אחיו ועל אחותו שהן מאימו" (אבל ז, א). **ואין קורעין ביום טוב שני כלל, ואפילו קרוביו של מת** – השלם: "אף על פי שאין אבילות במועד, קורע על מתו במועד, וחולץ כתפו, ומברין את האבילים לחם במועד: כל אלו, בחולו של מועד; אבל ביום טוב, אפילו ביום טוב שני--אין קורעין, ולא חולצין, ולא מברין. אין קורעין במועד ולא חולצין, אלא הקרובים שחייבין באבל, או הקורע וחולץ על החכם, או על אדם כשר, או מי שהיה עומד בשעת יציאת נשמה. ומברין הכול על החכם במועד בתוך הרחבה, כדרך שמברין את האבילים--שהכול אבילים עליו. כשמברין את האבילים במועד, אין מברין אלא על מיטות זקופות, ואין אומרים ברכת אבילים במועד. אבל עומדין בשורה, ומנחמין ופותרין. ואין מניחין את המיטה ברחוב, שלא להרגיל את הספד--שהמועד אסור בספד ותענית. וכן אין מלקט עצמות אביו ואימו במועד, שאבל הוא לו; ואין צריך לומר שאר קרובים" (אבל יא, א-ג). וראה בהלכות אבלות ה, טג] לגבי מלאכות המותרות לאבל במועד.

ברחוב במועד שלא להרגיל את הספד, אלא מביתו לקברו. ואין מתאבלין במועד. וכן אין קורעין ולא מברין ולא חולצין הכתף במועד על המת אלא קרוביו שהן חייבין להתאבל עליו. ואם היה חכם, או אדם כשר, או שהיה עומד בשעת נטילת נשמה, הרי זה קורע עליו במועד אף על פי שאינו קרובו. ואין קורעין ביום טוב שני כלל ואפילו קרוביו של מת.

כג. (כד) נשים במועד לפני המת מענות אבל לא מטפחות ולא מקוננות. נקבר המת אינן מענות. בראשי חדשים וחנוכה ופורים, בפני המת מענות ומטפחות אבל לא מקוננות. איזה הוא ענוי שכולן עונות כאחת. קינה אחת אומרת וכולן עונות. ואסור לאדם שיעורר על מתו קודם לרגל שלשים יום, כדי שלא יבוא הרגל והוא נעצב ולבו דואג מזכרון הצער, אלא יסיר הדאגה מלבו ויכון דעתו לשמחה.

כג אבל לא מטפחות – הכאה כף על כף או כף על ירך להבעת צער. **אי זה הוא ענוי, שכולן עונות כאחת.** ואסור לאדם

שיעור על מתו קודם לרגל שלושים יום - השלם: "לא תעורר אישה על מת שלה, שלושים יום קודם לחג, כדי שלא יבוא החג, והם דווין: שאין המת משתכח מן הלב, שלושים יום. במה דברים אמורים, במת ישן; אבל אם מת בתוך שלושים יום סמוך לחג, מעוררת" (אבל יא, ז, ו) ועל פי שיטת רבנו אין מבקרים בבית הקברות כלל "ולא יפנה אדם לבקר הקברות" (אבל ד, ד, 18). **כדי שלא יבוא הרגל והוא נעצב וליבו דואג מזכרון הצער; אלא יסיר הדאגה מליבו, ויכוון דעתו לשמחה.**

איור ה-1: ביאור הלכה יט. מרחק כל קו מקווקו ממשנהו חמש מאות אמה.

הארות

תודה מיוחדת לרב הראל שפירא, לר' א. טביב, לר' א. כהן, ולר' א. נפש, ינטרס הצור, על תרומתם בהגהת הדברים.

¹ מארי: "שאין סברה שדברים המותרים בשבת ברשות היחיד יהיו אסורים ביום טוב ברשות היחיד, כגון "אין הסומא יוצא במקלו" (הלכה ג), אם המקל הזה יש תורת כלי עליו שמוותר לטלטלו בשבת ברשות היחיד למה ייאסר ביום טוב, שלא מצינו חומר ביום טוב מבשבת אלא מוקצה ונולד... ובהבנה זו יובנו הרבה שאלות".
² מתוך תשובת רבנו, מהדורת בלאו סי' שו (הובא במארי, שבת כב, כז, אות סב) וראה ד, בטעם איסור שינוי.
³ לשון. בבלי, ביצה כה: כפירוש ר"ח שתרגום ילקוט – תרמיל. (שמואל א יז, מ).
⁴ לשון. פיהמ"ש, שוטה ט, טו. והוא לשון שיר השירים ג, ט: "אפיריון עשה לו המלך שלמה".
⁵ לשון. עפי"ה הכתוב (יד"פ) במלכים א-ה, ג, "עשרה בקר בָּרָאִים ועשרה בקר רָעִי" ותרגום בראים=פטמא ורעי=דרעיא.
⁶ מנהג. מארי: "ומנהגנו מקדם קדמתה שאין עושין את הערוב אלא בתבשיל בלבד [ללא תוספת פת], ונוהגין לעשותו בבשר צלוי לפי שהוא מתקיים ואינו מתקלקל אם ישאר שתי יממות כשחל יום טוב ביום חמישי, ולשם הבהירות אביא לשון התכלאלים העתיקים... עיי"ש.
⁷ הלכה. ודוקא בשר צלי, ואין רותח כצלי, ואין לרבנו כלל "דוחקא דסכין", כך אמר לי הרב חמאמי מפי מארי וכפי שרשם בשולי גליונו.
⁸ מארי בהלכות ברכות ג, ב אות ז.
⁹ הלכה. מארי: "בימינו יש להזהר לעשות ערוב לבד, ואין לסמוך על הקרויים "חכס". וכבר ראיתי ראשי כנסיות [בתי כנסת] המכריזים בהתאם לכתוב בסידור מי שלא הניח כו', והתברר דלא שמיע ליה [שלא שמע ולא ידע] דין זיכוי ולא דין עירוב זה".
¹⁰ פיהמ"ש, פאה ז, ג.
¹¹ לשון. מארי: "כך היא הגירסא בכל כתבי היד העתיקים ובכתב יד רבנו עצמו במשנה... בכל אופן "כפה" שמניחים היום על הראש אין לה יסוד [לשונ] וצריך לגרוס "כפח".
¹² מנהג. מארי: "ומי"מ לא כתב רבנו שחוזרין לבית הכנסת להתפלל ערבית; משמע שהעדיפו להתפלל ערבית בבית. וכך היה מנהגו בתימן מתפללים מוצאי שבתות ומוצאי ימים טובים יחידים בבית מחשש שמא יהיה הש"צ שתוי יותר מן הראוי".
¹³ מנהג. מארי: "וכך הוא מנהגו בשבתות וימים טובים. וקובעים סעודה שלישית בפת ויין ומגדנות בין מנחה למעריב". והוכיח דבריו הרב אהרון קאפח הי"ו באחד מעלוני ביהכ"נ רמב"ם.
¹⁴ השקפה. מו"נ ג, ח: "כמו שנתבאר בחוטאים השטופים במאכל ובמשתה ובתשמיש אמר וגם אלו ביין שגו, ובשכר תעו... ולענין זה עשה שלמה משלי כולו להזהיר מן הזנות ושתיית המשכרים, כי שני אלה יש בהם שקיעת הזעומים המרוחקים מה'... אבל היין הרי דינו כדן האוכל במטרה [לשתות מעט לצורך שריית האוכל] אבל המסיבות לשתייית המשכרים תהיה חרפתם בעיניך גדולה מהתקצבות בני אדם עירומים חשופי שת הנפנים ביום במקום אחד. באור הדבר, שהציאה דבר הכרחי – אין לאדם שום עצה לסילוקו, והשכרות פעולת האדם רע בבחירתו... ולפיכך ראוי למי שהעדיף להיות אדם שיתרחק מזה [מהשכרות] ואל ידבר בו כלל".
¹⁵ מארי: "לפנינו בשים "כל יהודי שאיו לו אשה", וברור שזה מתקוני הביקורת [הצנזורה הנוצרית] כיון שנויריהם לכאורה [הדגשה שלי] ללא אשה".
¹⁶ מארי: "הוסיף רבנו "אלא מביתו לקברו" נגד המתחכמים המספידים ומכנים אותו דרשה, לפיכך בא רבנו לגזור בעד הפרצה הזו".
¹⁷ מארי: " וכך נהגו בתימן המעטירה, אע"פ שהניחו לשעה קלה בשעה שאומרים מה שקוראים "התר", לא הניחו שום מיטה ברחוב להספידה. ולא כפי שאמר אותו הגוי"ח כשם שמניחים להתר כך מניחים לפטופטיי הבל שמהבילים כל מיני ספדנים. אוי לאוזניים שכך שומעות, אוי לעיניים שכך רואות; שכחנו את מנהגותינו המבוססים על ש"ס ופוסקים, ונפתים אחר כל מיני "קרעלי".
¹⁸ ראה מארי שם ובמאמרו המאלף "קריאת שמע וטומאה במקום תפילה" הובא בעמ' ריז בכרך כג. ובפרק יב אות יא: "וכמה פים מנהגותינו בתימן שלא יצאו נשים ללוויה כל עיקר..." עיי"ש.